

— відносини між фізичними особами та фізичними і юридичними особами — регулюються Цивільним кодексом України;
— відносини між юридичними особами та юридичними особами і фізичним особами-приватними підприємцями — регулюються Господарським кодексом України.

Література

1. Цивільний кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 року // Офіційний текст / Міністерство юстиції України. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — 464 с.
2. Господарський кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 року // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 462.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
4. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — № 49. — Ст. 682.

Стаття надійшла до друку 24 жовтня 2011 року.

УДК 346.9

О. О. Кикоть, аспірантка
кафедри правового регулювання економіки
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПРИНЦИПИ, МЕЖІ ТА ПРОСТРОЧЕННЯ СТОРІН У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

У статті викладено комплексний аналіз нормативно-правового регулювання принципів, меж і прострочення сторін у зобов'язанні господарсько-правової відповідальності, з метою виявлення наявних колізій і прогалин і формулювання шляхів вдосконалення відповідного законодавства України.

Ключові слова: господарсько-правова відповідальність, принципи господарсько-правової відповідальності, межі господарсько-правової відповідальності.

В статті излагається комплексний аналіз нормативно-правового регулювання принципів і границь господарсько-правової відповідальності, а також просрочка сторін в обов'язальстві, з метою визначення існуючих колізій і пробелів і формування шляхів удосконалення відповідуючого законодавства України.

Ключевые слова: господарсько-правовая відповідальність, принципи господарсько-правової відповідальності, границі господарсько-правової відповідальності.

The article outlines complex analysis of legal adjusting of principles, limits and expiration of sides in the obligation of commercial liability, with the purpose of exposure of present collisions and blanks and formulation of ways of perfection of the proper legislation of Ukraine.

Keywords: commercial liability, principles of commercial liability, limits of commercial liability.

Законодавство України, що регулює сферу господарсько-правових відносин, у тому числі, відповідальності було сформовано за роки незалежності, незважаючи на те, що його основи було закладено ще у радянські часи.

Враховуючи той факт, що у період існування УРСР уся галузь господарського права вважалась такою, що, за висловом О. С. Іоффе, нівелює радянську владу як централізовану, розвиток нормативно-правового закріплення усіх інституцій даної галузі мав мало виражений характер [1]. Початок 1990-х років, як відомо, відзначився в історії України як період становлення державності і початок розбудови ринкової економіки з поступовою децентралізацією виробничих відносин, що стало поштовхом до формування нормативно-правової бази у сфері господарсько-правових зв'язків. Таким чином, починаючи з 1992 року в рамках Концепції судово-правової реформи у країні проводилась розробка Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ) і Господарського кодексу України (далі — ГКУ) [2; 3]. До моменту їх прийняття, питання господарсько-правової відповідальності підпадали під регулювання різноманітних нормативно-правових актів, серед яких: Закони України «Про підприємництво» від 1991 року і «Про підприємства в Україні» від 1991 року, які втратили чинність у зв'язку набранням чинності зазначених вище кодексів. У 2004 році одночасно вступають у дію ЦКУ і ГКУ, базові норми яких складають основу правопо-

го регулювання господарських правовідносин в Україні по теперішній час.

Питанню господарсько-правової відповідальності у ГКУ присвячено окремий розділ, незважаючи на той факт, що даний вид юридичної відповідальності, як самостійний, ніде до появи зазначених норм не згадувався. Проте саме з юридичного закріплення господарської відповідальності правова доктрина розпочала активний процес пошуку правових колізій і прогалин та вдосконалення законодавства. Така тенденція пов'язана зі значною кількістю нормативно-правових актів, які по-різному регулюють тотожні питання у сфері господарської відповідальності.

Огляд законодавства варто розпочати із загальних засад, формалізованих у ГКУ. Так, законом передбачено основні принципи, на яких має базуватись господарсько-правова відповідальність.

Перш за все, потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі. Даний принцип передбачає для потерпілої сторони гарантію, забезпечену силою державного примусу щодо відшкодування понесених матеріальних збитків в результаті неправомірних дій контрагента. Відносно відповідальності виробника недоброякісної продукції, то даним питанням законодавець торкнувся такої величезної сфери правового регулювання, як захист прав споживачів. Законом України «Про захист прав споживачів» і ЦКУ встановлено принцип відшкодування збитків від виробника недоброякісної продукції у формі обраній покупцем [4]. Варто зазначити, що саме цей принцип є базовим для господарського законодавства більшості європейських країн. Зокрема, правовідносини, які у країнах пострадянського простору є предметом регулювання господарсько-правової відповідальності, у європейських країнах відносяться до такого інституту права як Product liability (Product — продукція, товар — англ.; liability — відповідальність — англ.), тобто відповідальність за вироблену продукцію. Зазначений факт підтверджує нашу тезу, що принцип відповідальності виробника (продавця) за недоброякісний товар є одним з ключових засад комерційного (господарського) права європейських держав.

Наступний принцип господарської відповідальності передбачає, що сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а

також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі. Даний принцип є тотожним за змістом до норми ст. 622 ЦКУ, відповідно до якої боржник, який сплатив неустойку і відшкодував збитки, завдані порушенням зобов'язання, не звільняється від обов'язку виконати зобов'язання у натурі, якщо інше не встановлено договором або законом. Зазначені положення, перш за все, вказують, що відповідно до українського законодавства у разі вчинення господарського правопорушення до боржника, окрім обов'язку виконання зобов'язання в натурі, може бути застосовано одразу кілька господарсько-правових санкцій, адже відповідно до ч. 2 ст. 217 ГКУ штрафні санкції та відшкодування збитків є видами господарських санкцій. При цьому, відповідно до ч. 1 ст. 225 ГКУ, до складу збитків, які мають бути відшкодовані, належить, серед іншого, вартість втраченого майна, яке є предметом зобов'язання. Таким чином, наявність зазначеного вище принципу у поєднанні з нормативно закріпленням складом збитків, призводить до подвійного обтяження зобов'язаної сторони. Згідно з нормами ГКУ, боржник має відшкодувати повну вартість невиконаного зобов'язання, сплатити штрафні санкції і, окрім цього, виконати зобов'язання у натурі. Більш доречною нам видається позиція, закріплена у ЦКУ, де норми ст. 22, 622, 623 і 624 у їх сукупності пропонують наступне. Незважаючи на наявність уже згаданого принципу виконання зобов'язання в натурі, незалежно від відшкодування шкоди і сплати штрафних санкцій (неустойки — відповідно до термінології ЦКУ), у цілому ситуація виглядає інакше. Ключова відмінність полягає у витратах, які віднесено до збитків, що передбачені до відшкодування. Так, відповідно до ст. 22 ЦКУ до складу збитків належать втрати, яких особа зазнала у зв'язку з пошкодженням речі (реальні збитки) і доходи, які особа могла одержати, якби її право не було порушено (упущена вигода). Отже, у разі неналежного виконання або невиконання зобов'язання, особа має виконати свій обов'язок у натурі, відшкодувати реальні збитки і упущену вигоду. Даний принцип, з практичної точки є більш коректним і об'єктивним.

Таким чином, пропонуємо кілька варіантів змін у принцип господарсько-правової відповідальності, згідно з яким сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі. Відповід-

но до першого варіанту змін, можна залишити принцип, доповнивши його уточненням, що виконання у натурі стосується зобов'язань нематеріального змісту. Це усуне проблему подвійної виплати для сторони боржника. Згідно з другим варіантом змін, пропонується внести наступні корективи у ч. 1 ст. 225, де закріплено склад збитків. Так, можна замінити вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна і додаткові витрати на реальні збитки, як сформульовано у ЦКУ. Такі зміни не впливатимуть на зміст господарських правовідносин по суті, проте дозволять уникнути наявної на сьогоднішній момент колізії правових норм, що погіршує правове становище правопорушника.

Останній принцип господарсько-правової відповідальності передбачає, що у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції. Даний принцип цілком відповідає базовим засадам національного законодавства.

Так, відповідно до норм Закону України «Про захист прав споживачів», якість товарів і послуг, які можуть бути предметом господарських відносин, має відповідати встановленим стандартам незалежно від того чи містяться відповідні положення у договорі. Отже, виробник (продавець) продукції позбавлений можливості уникнути відповідальності за недоброякісну продукцію шляхом внесення будь-яких застережень у договір, які а рїгої вважатимуться нікчемними. З даного принципу витікає і норма ЦКУ (ч. 4 ст. 673), згідно з якою продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, вимоги до якого встановлені законом.

Наступним кроком розгляд питання меж господарсько-правової відповідальності, які також передбачені ГКУ. Статтею 219 зазначеного нормативно-правового акту закріплено перелік умов, які встановлюють обмеження для застосування господарської відповідальності для фактичного правопорушника. Так, даною нормою передбачено, що правопорушник у сфері господарювання відповідає перед своїми контрагентами майном, яке закріплене за ним не тільки на праві власності, а й на праві господарського відання або оперативного управління, якщо інше не передбачено законодавством України. Згідно зі ст. 136 ГКУ під правом господарського відання розуміється речове право суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником, з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна. Право

оперативного управління — це речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником, для здійснення некомерційної діяльності у межах, встановлених законодавством і власником. З даних норм можна прийти до наступних висновків. З однієї сторони, майно виділяється власником, що означає неможливість встановлення обмежень у випадку сплати господарських санкцій даним суб'єктом. З іншого боку, неоднозначно сприймається накладення господарських санкцій на майно, закріплене на праві оперативного управління, оскільки основний зміст такого права передбачає некомерційну діяльність господарюючого суб'єкта над даним майном. При цьому, під некомерційною діяльністю, у відповідності до ст. 52 ГКУ, розуміється господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання без мети одержання прибутку. Звідси впливає однозначний висновок: стягнення господарських санкцій, які носять здебільшого майновий характер, за рахунок майна, яке було закріплено за господарюючим суб'єктом для здійснення виключно некомерційної діяльності, на нашу думку, не можна вважати правомірним.

Отже, розглянута межа господарсько-правової відповідальності не обмежує сферу відповідальності правопорушника, а навпаки, поширює можливість накладення стягнень на майно правопорушника. Таким чином, враховуючи невизначеність питання звернення стягнення на майно, що закріплено за господарюючим суб'єктом на праві оперативного управління, пропонуємо виключити дану можливість згідно зі ст. 219 ГКУ і викласти її в існуючій редакції без словосполучення «чи оперативного управління».

Зазначеною вище нормою закріплено обмеження, згідно з яким засновники суб'єкта господарювання не відповідають за зобов'язаннями даного суб'єкта, крім випадків, передбачених законом або установчими документами про створення даного суб'єкта. Дана норма є новелою українського законодавства, оскільки вперше відокремлює для окремих видів підприємств відповідальність засновників від самого господарюючого суб'єкта. В свою чергу, зазначене положення відображено і серед інших нормативно-правових актів України. Так, ч. 3 ст. 96 ЦКУ встановлено, що засновник юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, крім випадків, встановлених установчими документами та законом. Окрім того, ст. 27 Закону України від 10.07.2003 р. «Про кооперацію» закріплено, що чле-

ни кооперативу відповідають за зобов'язаннями кооперативу в межах внесеного ними паю, якщо інше не передбачено статутом кооперативу або законом [5]. За загальним правилом, засновники суб'єктів господарювання в Україні несуть відповідальність у межах їх частки у статутному фонді. Проте законодавством передбачені винятки, коли засновники несуть повну матеріальну відповідальність усім належним їм майном. Так, ст. 66, 73, 74 Закону України «Про господарські товариства» передбачено, що засновники повного товариства відповідають за борги товариства солідарно усім належним їм майном [6]. Зазначена норма про дубльована у ст. 75, 77 зазначеного нормативно-правового акту відносно засновників командитного товариства.

Законодавством України передбачено окремі випадки, коли засновники несуть субсидіарну, або підвищену відповідальність. Зокрема, мова йде про учасників товариства з обмеженою відповідальністю в межах несплаченої частини акцій (вкладів) у разі невиконання в повному обсязі свого майнового обов'язку перед товариством, як це передбачено ч. 2 ст. 140 і ч. 3 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства». Також, субсидіарна відповідальність закріплена за учасниками товариства з додатковою відповідальністю в однаковому для всіх кратному розмірі до свого вкладу, розмір кратності якого встановлюється статутом товариства у відповідності з ч. 4 ст. 80 ГКУ, ч. 2 ст. 151 ЦКУ і ст. 65 Закону України «Про господарські товариства». Окрім того, учасники товариства з додатковою відповідальністю несуть додаткову відповідальність у межах несплаченої частини своїх вкладів у випадку невиконання в повному обсязі свого майнового обов'язку перед господарюючим суб'єктом. Законом передбачена субсидіарна відповідальність для учасників повних і командитних товариств у разі недостачі майна товариства для покриття певних майнових збитків останнього, як це зазначено у ч. 5, 6 ст. 80 ГКУ, ч. 1 ст. 119 ЦКУ, ст. 66 і 75 Закону України «Про господарські товариства». Окремий випадок підвищеної відповідальності закріплений ч. 7 ст. 126 ГКУ, відповідно до якої контролююче підприємство у холдинговій компанії буде нести субсидіарну відповідальність перед кредиторами дочірнього підприємства, якщо останнє опинилось у стані неплатоспроможності з вини контролюючого підприємства. Окрім того, засновник відповідальний за борги створеного ним господарюючого суб'єкта в межах усього належного йому майна, якщо він не виконає вимоги Зако-

ну України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» стосовно ліквідації підприємства виключно через судову процедуру банкрутства за наявності ознак його неплатоспроможності [7].

Варто зазначити, що нормативно-правове закріплення даного принципу разом із конкретизацією виняткових випадків дозволило усунути одну з причин господарських спорів, які існували до набрання чинності Господарським кодексом України.

Перейдемо до розгляду наступного законодавчого обмеження, відповідно до якого суд має право зменшити розмір відповідальності або звільнити його від відповідальності, якщо правопорушенню сприяли неправомірні дії (бездіяльність) другої сторони зобов'язання. Дана норма кореспондується зі ст. 233 ГКУ, ст. 551 ЦКУ і ст. 83 Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК), які передбачають право суду зменшити розмір неустойки, якщо він значно перевищує розмір збитків [8]. При цьому суд має брати до уваги такі значимі обставини, як: ступінь виконання зобов'язання боржником, майновий стан сторін зобов'язання та інші інтереси сторін, що мають значення для справи. Для детальнішого пояснення значення даного обмеження наведемо існуючий приклад з практики Вищого Господарського Суду України (далі — ВГСУ).

Вищим господарським судом України було розглянуто касаційну скаргу з позовом ВАТ «Донецькобленерго» до Державного виробничого підприємства «Укрпромводчормет» про стягнення пені в сумі 69524,55 грн у зв'язку з неналежним виконанням договору про постачання електричної енергії від 01.01.2005 р. № 35. Рішенням господарського суду Донецької області від 22.11.2006 р., залишеним без змін постановою Донецького апеляційного господарського суду від 20.02.2007 р., позов задоволено частково: з ДВП «Укрпромводчормет» стягнуто пеню в сумі 20857,58 грн, 208,57 грн державного мита, та 35,40 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу. Судові рішення мотивовано порушенням відповідачем договірних зобов'язань, що є підставою для застосування штрафних санкцій — пені.

Господарськими судами у справі встановлено, що: відповідачем було порушено умови Договору щодо розрахунків за поставлену електроенергію; сума пені за прострочення виконання договірних зобов'язання складає 69524,55 грн. Відповідно до частини третьої ст.

551 ЦКУ розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, і за наявності інших обставин, які мають істотне значення. Стаття 83 Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК) надає господарському суду право, приймаючи рішення, зменшувати у виняткових випадках розмір неустойки (штрафу, пені), яка підлягає стягненню зі сторони, що порушила зобов'язання.

Враховуючи приписи названих норм закону, а також ст. 233 ГКУ, суди попередніх інстанцій дійшли правомірного висновку про можливість задоволення клопотання відповідача щодо зменшення суми нарахованої пені. При цьому судами було взято до уваги: ступінь виконання зобов'язання боржником; майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні; не лише майнові, але й інші інтереси сторін, що заслуговують на увагу. Так, керуючись ст. 111⁹—111¹¹ ГПК, ВГСУ постановив: рішення господарського суду Донецької області від 22.11.2006 р. та постанову Донецького апеляційного господарського суду від 20.02.2007 р. зі справи № 14/289 залишити без змін [9].

Наведений приклад судової практики доводить, що суд приймає до уваги всі перелічені нами вище обставини, які є суттєвими для справи з метою справедливого корегування сплачуваних винною стороною штрафних санкцій.

Остання законодавчо закріплена межа надає сторонам господарських правовідносин право передбачити певні обставини, які через свій надзвичайний характер є підставою для звільнення сторін від господарської відповідальності у випадку порушення зобов'язання через дані обставини. Сторони також мають обумовити порядок засвідчення факту виникнення таких обставин. Враховуючи положення ч. 2 ст. 218 ГКУ, де закріплено наслідки невиконання зобов'язань в умовах надзвичайних обставин, можемо логічно дійти висновку, що норма ст. 219 ГКУ передбачає додаткові обставини по відношенню до тих, що вже закріплені в законі. Проте у даному контексті доречним буде зупинитись на питанні випадку, яке опосередковано витікає зі змісту даної норми. Відповідно до ст. 617 ЦКУ, передбачено звільнення від відповідальності, якщо невиконання обов'язку було спричинене форс-мажором або випадком. Очевидно, що ЦКУ розділяє дані поняття, тоді як ГКУ таке розмежування не закріплене. Проте ч. 2 ст. 218 ГКУ встановлено умову, відповідно до якої такі комерційні ризики, як: порушення зобов'язання контрагентом правопорушника, відсутність на ринку необхідних товарів, відсутність у боржника не-

обхідних матеріальних ресурсів, не відносяться до обставин непередбачуваної сили, тобто форс-мажору. Це дозволяє нам зробити висновок, що саме зазначені умови можна віднести до поняття «випадок», закріплений нормами ЦКУ, і саме вони передбачаються ч. 4 ст. 219 ГКУ, як обставини, що звільняють від відповідальності за умови їх попереднього закріплення у договорі.

У той час, як межі господарсько-правової відповідальності встановлюють підстави для звільнення від господарських санкцій, норми ЦКУ і ГКУ закріплюють окремі випадки прострочення сторін господарського зобов'язання.

Законодавством передбачено особливості господарської відповідальності, якщо прострочення зобов'язання було спричинено однією зі сторін: боржником або кредитором. Так, ст. 220 ГКУ передбачені наступні наслідки для боржника, який прострочив виконання зобов'язання: відповідальність перед кредитором (кредиторами) за збитки, завдані простроченням виконання; відповідальність перед кредитором (кредиторами) за неможливість виконання, що випадково виникла після прострочення.

Варто зазначити, що згідно зі ст. 530 ЦКУ, прострочення боржника настає після спливу семиденного строку від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає з договору або закону.

З обов'язків боржника, передбачених даною нормою, логічно витікають права кредитора у випадку прострочення боржника: а) право на відшкодування збитків у відповідності зі ст. 225—226 ГКУ; б) право на застосування оперативного-господарських санкцій, передбачених ст. 236 ГКУ; в) право на сплату штрафних санкцій, якщо вони передбачені договором.

ГКУ передбачено окреме право кредитора відмовитись від прийняття виконання зобов'язання і вимагати відшкодування збитків, якщо внаслідок прострочення боржника виконання його зобов'язання втратило інтерес для кредитора (ч. 2 ст. 220). Аналізуючи дану норму, варто зазначити, що, з практичної точки зору, таке формулювання може викликати розбіжності у її тлумаченні. Наприклад, комітент, спираючись на втрату інтересу, відмовляється прийняти виконання відповідного правочину, вчиненого комісіонером з причин порушення останнім строків вчинення правочину відповідно до договору комісії. При цьому він укладає ідентичний договір комісії з іншим комісіонером. Тут варто зазначити, що, відповідно до змісту статті, формулювання «виконання втратило інтерес»

означає, що прострочення боржника призвело до значних збитків, та/або неможливості виконання кредитором подальшого зобов'язання. З наведеного вище прикладу очевидним є те, що комітент відмовився від прийняття виконаного зобов'язання з причин небажання продовжувати будь-які правовідносини з комісіонером, що, на практиці, можна виправдати саме «втратою інтересу» для кредитора. Підсумовуючи наведену думку, зазначимо, що законодавчо закріплене формулювання «виконання зобов'язання втратило інтерес» не достатньо влучно віддзеркалює особливість даної норми, яка насправді полягає в невідворотності, неможливості прийняття виконання. Тоді як, на сьогоднішній момент будь-який контрагент у господарських правовідносинах має можливість відмовитись від прийняття виконання простроченого зобов'язання боржника посилаючись на «втрату інтересу».

Таким чином, пропонуємо замінити формулювання «виконання втратило інтерес» і викласти норму частини другої ст. 220 ГКУ у наступній редакції: «Якщо, внаслідок прострочення боржника, прийняття виконання, виходячи зі змісту зобов'язання, стає неможливим, кредитор має право відмовитись від прийняття виконання і вимагати відшкодування збитків.» Така редакція даної норми дозволить уникнути розбіжностей у її тлумаченні, що, в свою чергу, зменшить кількість судових спорів з цієї тематики.

Законодавством України передбачено, що прострочення боржника не настає, якщо зобов'язання не може бути виконано внаслідок прострочення кредитора. Дане положення у різних інтерпретаціях наявне як у ЦКУ (ч. 4 ст. 612), так і в ГКУ (ч. 3 ст. 220). Варто зауважити, що формулювання норми у ЦКУ видається нам більш удалим, оскільки воно чітко звільняє боржника, який прострочив виконання від відповідальності, якщо виконанню завало прострочення кредитора. При цьому, відповідно до норми ГКУ, боржник не вважається таким, що прострочив виконання лише до того моменту, поки не припиниться прострочення кредитора. Стає очевидним, що таке формулювання звужує права і можливості боржника у порівнянні з ЦКУ. Таким чином, з нашої точки зору, було би доцільно викласти норму ч. 3 ст. 220 ГКУ у редакції ЦКУ, або ж узагалі виключити ст. 220 ГКУ з причини, що вона повністю повторює норму ст. 612 ЦКУ.

Окрім прострочення боржника, законом передбачено прострочення кредитора, яке, за загальним правилом, характеризується тим, що кредитор відмовився прийняти належне виконання, запропоноване

боржником, або не виконав дій, що передбачені законом, іншими нормативно-правовими актами, або впливають зі змісту зобов'язання.

Прострочення кредитора, на відміну від прострочення боржника, майже у повній змістовій тотожності закріплено у ГКУ та ЦКУ. Серед загальних положень прострочення кредитора у розумінні зазначених нормативно-правових актів можна виокремити наступні засади: а) умисний характер прострочення або повної бездіяльності щодо дій кредитора, передбачених для окремих видів зобов'язань; б) тимчасовий характер санкцій передбачених для кредитора як відповідальність за прострочення виконання. Наслідками прострочення кредитора можуть бути: а) наділення боржника правом на відшкодування збитків, завданих простроченням кредитора; б) можливість боржника застосувати такий за-сіб забезпечення виконання зобов'язання, як притримання, тобто невиконання власного зобов'язання до моменту належного виконання зобов'язання з боку кредитора (ст. 594 ЦКУ).

Серед помітних відмінностей у регулюванні прострочення кредитора, наявних серед зазначених вище нормативно-правових актів, можна виокремити уточнення у ст. 545 ЦКУ, якою передбачено, що у договірних відносинах між кредитором і боржником, де мають місце боргові документи, які кредитор не повертає в силу будь-яких причин, також настає прострочення кредитора.

Загалом, варто зазначити, що регулювання одного питання, а саме, прострочення сторін у зобов'язанні, з боку двох ключових нормативно-правових актів цивільних і господарських правовідносин, призводить до збільшення можливості маніпулювання наявними законодавчими розбіжностями у приватних інтересах.

Підсумовуючи викладені вище основні особливості правового регулювання питання господарсько-правової відповідальності, варто сформулювати основні висновки. Законодавство України у сфері господарсько-правової відповідальності характеризується швидкістю свого формування, що спричиняє наявність значної кількості прогалин і колізій. Сучасний стан нормативно-правового регулювання господарсько-правової відповідальності можна визначити, як поєднання радянських методів і новітніх світових тенденцій. Той факт, що воно розроблювалося і впроваджувалось на основі загальних принципів господарювання радянських часів, вплинуло на такі ознаки, як: надмірна «урегульованість» окремих питань і значний вплив держави на процеси окресленої сфери. З іншого боку, варто відзначити, що імплементація в українське законодавство таких ка-

тегорій, як: досудове врегулювання спору, відшкодування немайнової шкоди, свідчить про прагнення запровадити сучасний рівень господарських правовідносин.

Господарсько-правова відповідальність є новелою українського законодавства і, відтак, потребує ряду змін, запропонованих нами у даному підрозділі, зокрема до ст. 219—222, 225, 230, 231 ГКУ.

Література

1. *Іоффе О. С.* «Гражданское законодательство республики Казахстан», випуск 15. — Алмати: Юрист, 2003. — С. 308.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2003 — № 40—44.
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003 — № 18, № 19—20, № 21—22.
4. Закон України «Про захист прав споживачів» // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). — 1991. — № 30. — Ст. 379.
5. Закон України «Про кооперацію» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2004. — № 5. — Ст. 35.
6. Закон України «Про господарські товариства» // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 49. — Ст. 682.
7. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 42—43. — Ст. 378.
8. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 6. — Ст. 56.
9. Постанова Вищого Господарського Суду України № 14/289 від 10 липня 2007 року // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://arbitr.gov.ua/docs/28_1631802.html.

Стаття надійшла до друку 19 вересня 2011 року.

УДК 346.2

Є. П. Коломієць-Людвіг, асистент кафедри
правового регулювання економіки
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЗЛИТТЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ДЕРЖАВНОМУ ТА ПРИВАТНОМУ СЕКТОРАХ ЕКОНОМІКИ

Дана стаття присвячена дослідженню особливостей здійснення злиття суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм у державному та приватному секторах економіки. Надані пропозиції по